

приверженцев и «продолжателей дела». Во всяком случае, для части населения это надёжно подтверждено. Сегодня газеты пестрят новостями об убийствах и насилии, содеянных по сценарию, увиденному в программах и фильмах ТВ.

Разговор о проблемах современного телевидения столь сложен и неоднозначен, что в рамки одной статьи его не вместить. И потому мы обязательно продолжим этот анализ в следующем номере журнала.

Источники и литература:

1. Фёдоров Ю. В. Зло в мировой культуре XX столетия / Ю. В. Фёдоров. – Симферополь : Азбука, 2004. – 336 с.
2. Последнее искушение. – М. : Даниловский благовестник, 1999. – 266 с.
3. Родион. Люди и демоны. Образы искушения современного человека падшими духами / священник Родион. – СПб. : МП «Тритон», 1993. – 117 с.
4. Рафаил. Церковь и мир на пороге Апокалипсиса / Архимандрит Рафаил. – М. : Изд-во «Московское Подворье Свято-Троицкой Лавры», 1999. – 380 с.
5. Сааведра М. Свобода самовыражения в правовом государстве / М. Сааведра. – М., 1986. – 518 с.
6. Украина занимает первое место в мире по темпам вымирания населения – эксперты : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://korrespondent.net/tech/health/395424-ukraina-zanimaet-pervoe-mesto-v-mire-po-tempam-vymiraniya-naseleniya-eksperty>
7. Украина занимает 5 место в мире по количеству потребляемого алкоголя на душу населения : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : podrobnosti.ua>Здоровье>2011/02/26/755360.html.
8. Украина занимает первое место в мире по употреблению алкоголя среди детей и молодёжи : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.focus.ua/society/41402>
9. Мы стали пить пива в 5 раз больше, чем водки : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : ukranews.com>Русский>Ukraine/2016/04/30/17767
10. Украина: проблема йододефицита приведёт к вырождению нации : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.newsland.ru/news/detal/id/688662/cat/51/>
11. Журнал «Коммунист» рассказал о вырождении украинцев : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kontrakty.ua/life/news/society/32107>.
12. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием / С. Г. Кара-Мурза. – М. : Алгоритм, 2000. – 688 с. – (История России. Современный взгляд).
13. Тибетская книга мёртвых : пер. с англ. – СПб. : Изд-во Чернышёва, 1992. – 255 с.
14. Жития святых, изложенные по руководству Четвьих-миней св. Димитрия Ростовского : кн. 7. – М., 1906. – С. 530-555.
15. Seraphim Rose. The Soul after Death / Seraphim Rose; St. Herman of Alaska Brotherhood. – 1982.
16. Сочинения епископа Игнатия Брянчанинова. Слово о смерти. – М. : P.S., 1991. – 320 с.
17. Берегина Б. Как слово наше отзовется / Б. Берегина // Тайная доктрина. – 2001. – № 3.

Шилова Л.В.

УДК 792.2 (477.75) «1950/1980»

ДІЯЛЬНІСТЬ КРИМСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРАЛЬНОГО ТОВАРИСТВА НА ЕТАПІ СТАНОВЛЕННЯ (1950–1980-ТІ РР.)

Актуальність та ступінь наукової розробки проблеми. Як відомо, за радянських часів усі творчі спілки було втягнуто у систему тотального ідеологічного контролю над культурним процесом. Ця участь не минула і творчих об'єднань театральних митців. Адже, мовою одного з радянських документів сталінського періоду, «театральне товариство покликане допомагати театрам і своїм членам в їхньому прагненні на високому ідейному рівні виконувати свої функції помічника партії у справі ідеологічного й естетичного виховання як працівників театру, так і глядачів» [1, арк. 132]. Але ж було б неправильно оцінювати роботу цих спілок виключно у негативному контексті, априорі вважати їх лише осередками диктату і русифікації. Конкретний зміст діяльності радянських творчих спілок багато в чому залежав від певного хронологічного періоду, мав національні, регіональні особливості. На жаль у загальних працях з історії українського театру ХХ ст. [2; 3], а також наукових розвідках про український театр повоєнної доби [4; 5; 6], питання діяльності Українського театрального товариства системно не розглядалося ані на загальноукраїнському, ані на регіональному рівні. Отже, цікавим буде дослідити роль Кримського відділення Українського театрального товариства у розвитку сценічного мистецтва повоєнного Криму, звертаючи першочергову увагу на співвідношення ідеологічної та національно-культурної компоненти у його діяльності.

Мета дослідження – охарактеризувати роботу Кримського відділення Українського театрального товариства (КВ УТТ) у період з другої половини 1950-х до початку 1990-х рр. **Завданням дослідження** є аналіз основних аспектів діяльності цієї інституції, зокрема пов'язаних з популяризацією театрального мистецтва серед мешканців Криму, з поширенням зв'язків між кримськими митцями сцени та театральним співтовариством інших регіонів України, із заохоченням акторів професійних кримських театрів до творчого зростання.

До 1954 р. Кримська обласна організація діячів театру входила до складу Всеросійського театрального товариства (ВТТ). Після передачі Криму до юрисдикції УРСР Кримське відділення ВТТ увійшло до складу

Українського театального товариства (УТТ). Ця громадська творча організація, установчий з'їзд якої відбувся 1945 року, об'єднувала працівників професійних театрів УРСР. У різний час її очолювали співак Іван Паторжинський, актриси Наталія Ужвій та Ольга Кусенко, режисери Сергій Данченко і Лесь Танюк. Первинні організації УТТ діяли в усіх професійних театрах республіки, а його регіональні відділення були не у кожному обласному центрі, а лише у Києві, Дніпропетровську, Донецьку, Львові, Одесі, Сімферополі та Харкові.

На початку 1960-х рр. число членів КВ УТТ становило 225 осіб, об'єднаних у декілька секцій. Це були: секція адміністративно-управлінських працівників, режисерська секція, секція театральних художників, секція акторської майстерності, репертуарна секція, секція театральних критиків, секція глядачів, секція ветеранів сцени, секція молоді, секція технічних цехів [1, арк. 139]. Головою КВ УТТ тривалий час був актор Кримського українського музично-драматичного театру М.І. Андрусенко. Головою секції глядачів і секретарем КВ УТТ упродовж декількох десятиріч був актор М.І. Попов, відомий також як збирач матеріалів з історії театального мистецтва в Криму. Секцію театральних критиків очолював знаний філолог і театрознавець П.М. Киричок.

КВ УТТ організовувало чимало заходів, пов'язаних з популяризацією серед мешканців регіону української культури, національного драматичного мистецтва. Наприклад, регулярно проводилися тематичні вечори, присвячені різним пам'ятним датам, пов'язаним з українським театральним мистецтвом. Наприклад, 13 січня 1959 р. було проведено тематичний вечір до 120-річчя від дня смерті І. Котляревського і до 200-го показу на сцені Кримського українського театру його знаменитої комедії «Наталка-Полтавка». Перед початком вистави актор театру В. Любченко розповів глядачам про творчість видатного українського драматурга і долю найвідомішої його п'єси, створивши необхідний емоційний настрій у глядачів [7]. У тому ж році відбувся тематичний вечір, присвячений 55-річчю з дня смерті одного з корифеїв українського театру М. Старицького. У програму вечора входила доповідь «Драматична і поетична діяльність М. Старицького», після чого актори професійних і самодіяльних театральних колективів відтворили на сцені найкращі фрагменти з таких вистав як «Маруся Богуславка», «Талан», «Ой не ходи Грицю, та й на вечорниці», «За двома зайцями» [8, арк. 37]. Підготовка до 150-річчя з дня народження Т.Г. Шевченка, що відзначалося у 1964 р., почалася ще восени 1962 року. Правління КВ УТТ ухвалило, що протягом 3-х років, у період з 9 березня по 9 квітня, в області щорічно мають проводитися «шевченківські» місячники [1, арк. 78-79].

За ініціативою КВ УТТ регулярно проводилися Дні і Тижні української літератури і мистецтва, під час яких здійснювалися різні заходи, присвячені не тільки національним драматургам, а й кращим українським акторам – А. Бучмі, Н. Ужвій, Г. Юрі, Ю. Шумському [8, арк. 184]. Гостями таких заходів ставали відомі театральні діячі, критики з Києва, Львова, Харкова та інших міст УРСР. Іноді ювілейні заходи КВ УТТ проводилися навіть за межами області. Так, у 1970 р., під час гастрольної подорожі Кримського українського музично-драматичного театру до Красноярська, його актори – члени УТТ провели святковий вечір, присвячений 125-річчю з дня народження І. Карпенка-Карого. Вони відтворили найяскравіші сцени з вистав за творами цього драматурга, гостями вечора стало 185 осіб [9, арк. 22].

Додатковий популяризаторський ефект мали тематичні виставки, що організовувалися у приміщеннях професійних театрів Сімферополя і Севастополя. Наприклад, у 1955 році КВ УТТ були організовані виставки на теми «Українська драматургія на сцені російського театру», «Українська драматургія на сцені Кримського російського драматичного театру ім. М. Горького», «Українське народне мистецтво», «Українські драматичні актори», «Українська радянська культура» [10, арк. 9]. Ще однією формою популяризації українського мистецтва стало створення у колгоспі «Радянська Україна» (с. Чистеньке Сімферопольського району) Школи естетичного виховання юного глядача, яка згодом набула статусу громадського Університету театального мистецтва. Школа почала діяти з 1969 р., заняття проводили відомі в області діячі мистецтва, театральні критики, викладачі вищих навчальних закладів. Щоправда теми занять були неоригінальними та ідеологічно переобтяженими, наприклад «Розквіт українського театального мистецтва у радянський період» або «Українська радянська драматургія на сценах братніх союзних республік». Більш цікавим було заняття на тему «Образ української жінки в театрі і драматургії» у якому брала участь актриса С. Вандалковська, співачка Л. Січкар, піаністка Ж. Липницька [11, арк. 9-10].

До середини 1970-х рр. у Кримській області діяло вже 6 таких громадських Університетів театального мистецтва, що працювали як у містах, так і у сільській місцевості [12]. Згодом вони були реорганізовані у пересувні Університети театальної культури, основною формою діяльності яких став показ виїзних вистав професійних колективів зі вступною частиною і подальшим обговоренням їх з глядачами. У 1978 р. такими заходами було охоплено Білогірський, Джанкойський, Кіровський, Красноперекіпський, Ленінський, Сімферопольський та інші райони області [13, арк. 21].

Двічі на рік (травень, грудень) КВ УТТ проводило розширені засідання секції театральних критиків за участю представників художніх рад театрів. Під час цих засідань аналізувалося висвітлення діяльності професійних театрів Криму в місцевій пресі, нагороджувалися ті видання і окремі критики, які найактивніше пропагували театральне мистецтво. З 1980-х рр. було започатковано традицію, за якою КВ УТТ щорічно організовувало у Сімферополі прес-конференції, під час яких головні режисери професійних театрів області анонсували нові постановки, розповідали журналістам про свої творчі плани.

Діяльність КВ УТТ також була спрямована на налагодження творчих зв'язків між кримськими театральними митцями та їхніми колегами з інших регіонів Радянської України. На запрошення КВ УТТ до

Криму регулярно приїжджали фахівці з великих міст УРСР, які рецензували спектаклі місцевих театральних колективів, надавали рекомендації щодо вдосконалення їхньої сценічної майстерності. Так, група київських театральних критиків, що відвідала вистави Кримського українського музично-драматичного театру 1960 року, підготувала змістовні рецензії на вистави «Майська ніч» М. Гоголя, «Маруся Богуславка» М. Старицького, «Лимерівна» П. Мирного. У них наголошувалося, що рецензовані постановки нерівнозначні за своїм ідейно-художнім рівнем. Так, на думку рецензентів у виставі «Маруся Богуславка» «ідейна сторона п'єси, ... безумовно вимагає перегляду». Вистава «Лимерівна» викликала лише схвальні відгуки критиків, один з яких написав у рецензії: «Прекрасний спектакль. Гідне втілення української класики. Ця п'єса прочитана режисером і акторами очима сучасника, зі збереженням усієї своєрідності і народності, закладеної автором» [1, арк. 69-70].

Діяльність КВ УТТ поширювалася і на Севастополь, який в адміністративно-територіальному плані не був частиною Кримської області, він як окрема одиниця входив до складу РРФСР. Так, 1967 року саме у Севастополі відбулися заняття творчої лабораторії режисерів УТТ на тему «Сучасне вирішення творів класики». У цьому заході брали участь театральні режисери не тільки з Криму, а і з Києва, Донецька, Тернополя, Вінниці та інших міст УРСР [14, арк. 1-3].

Характеризуючи масштаби діяльності КВ УТТ, можна навести, наприклад, дані з його звіту за 1973 рік. Упродовж цього року було проведено 5 ювілейних вечорів, 7 творчих конференцій, 6 конференцій глядачів, 10 обговорень вистав за участю глядачів, 134 лекції на різні теми. Також було здійснено 13 відряджень для відвідання вистав народних театрів і самодіяльних колективів, підготовлено понад 30 рецензій на вистави [15, арк. 36].

З середини 1970-х рр. важливим напрямом діяльності КВ УТТ стало щорічне проведення огляду-конкурсу на краще виконання чоловічих ролей (премія ім. А. Бучми) і на краще виконання жіночих ролей (премія ім. М. Заньковецької). Зазначалося, що метою огляду-конкурсу є виявлення і заохочення найбільш обдарованих акторів, активізація їхньої творчої діяльності. Право висунення претендентів мали конкурсні комісії, які було створено в усіх професійних театрах Криму. До їх складу входили члени художньої ради театру та первинної організації УТТ. Потім запропоновані кандидатури розглядалися на обласній комісії, яка вибирала з претендентів, враховуючи їх «акторську майстерність, громадянськість і суспільну роботу». Імена найкращих виконавців чоловічих і жіночих ролей оголошувалися 27 березня, під час святкування Міжнародного дня театру. Окрім диплома I ступеня переможці нагороджувалися 10-денним творчим відрядженням до Москви, Ленінграда, Києва або Риги. Диплом II ступеня надавав можливість здійснити 5-денне творче відрядження в одне з міст УРСР [16, арк. 1].

Слід зазначити, що обласна конкурсна комісія дуже серйозно підходила до обрання переможців. Неодноразово траплялися випадки, коли призові місця за підсумками огляду-конкурсу залишалися вакантними. Так відбулося, наприклад, в 1972 році, коли було вирішено не присуджувати перше і друге місця в конкурсі на найкращу жіночу роль. Третє, «заохочувальне», місце було поділене між двома виконавицями. Схожа ситуація склалася 1977 року, коли перше і друге місця за найкращу жіночу роль також не були присуджені, а за найкращу чоловічу роль було присуджено тільки другу премію. Її отримав Заслужений артист УРСР Б. Жадановський за виконання ролі Хвіртки у виставі Кримського українського музично-драматичного театру «Сто тисяч» за твором І. Карпенка-Карого [13, арк. 7]. До речі, це був єдиний в період з 1974 по 1977 рр. випадок, коли премію ім. А. Бучми було присуджено виконавцеві за роль у виставі за твором українського автора. Надзвичайно рідко діставалася виконавцям ролей саме в українських творах і премія ім. М. Заньковецької. Такий випадок стався в 1983 р., коли диплом II ступеня (диплом I ступеня знову не присуджувався) за найкраще виконання жіночої ролі отримала актриса С. Вандалковська, що зіграла Ганну у спектаклі «Украдене щастя» за твором І. Франка [17, арк. 5].

Отже, аналіз діяльності КВ УТТ дає змогу стверджувати, що воно виконувало досить важливу роботу, яка була спрямована на вдосконалення театральних працівників, на «виховування» обізнаного та висококультурного глядача, а також на поліпшення комунікацій між акторами і глядачами. Але Кримське відділення Українського театрального товариства було «українським» більш у географічному, аніж у національному сенсі. Зрозуміло, кримське керівництво творчої спільки театральних працівників на словах підкреслювало значущість українського театрального мистецтва, але на практиці піклувалося у першу чергу про правильне ідеологічне трактування творів як українських авторів, так і представників інших національностей. Наприклад, на творчій нараді колективу Кримського українського музично-драматичного театру, що відбулася 25 липня 1972 р., секретар КВ УТТ М.І. Попов критикував присутніх за аполітичність і «легковажність» репертуару. А відверте запитання молодій актрисі театру Світлани Вандалковської: «Хіба можна в українському театрі правильно говорити на сцені українською, якщо ми поза сценою говоримо російською?» так і залишилось без відповіді [1, арк. 142, 147]. У зв'язку з цим доречно вказати, що у 1950-1960-ті роки документація КВ УТТ хоча б частково велася українською мовою, то пізніше його апарат остаточно перейшов на російську мову оформлення документів, зокрема офіційного характеру (звітів, положень). Проте, виконуючи велику роботу з популяризації радянського театрального мистецтва у межах офіційних директив та інструкцій, КВ УТТ певним чином все ж сприяло ознайомленню кримчан власне з українською національною театральною традицією, що може бути оцінене позитивно.

1987 року відбулася реорганізація УТТ у Союз театральних діячів України. Секретарем Кримського регіонального відділення цієї організації було обрано відомого режисера Володимира Аносова, який у той час працював у Кримському українському театрі драми і музичної комедії. Суспільно-політичні перетворення епохи «перебудови», а згодом й розпад Радянського Союзу, позбавили цю організацію колишніх ідеологічних функцій, але, водночас, значно «звзузили» масштаби і напрямки її роботи.

Переставши бути провідником офіційної лінії комуністичної партії та радянської держави, кримський осередок товариства театральних працівників у перші роки незалежної України так і не перетворився на впливовий громадський інститут, який би став потужним центром розвитку українського національного сценічного мистецтва у Кримському регіоні.

Джерела і література

1. Державний архів в Автономній Республіці Крим (ДААРК). – Ф. Р-4469. – Оп. 2. – Спр. 11. – 101 арк.
2. Белецкая Л.К. Украинский советский драматический театр / Л.К. Белецкая. – К.: Вища школа, 1984. – 223 с.
3. Красильникова О.В. Історія українського театру ХХ ст. / О.В. Красильникова. – К.: Либідь, 1999. – 208 с.
4. Борейко Г.Д. Творчість корифеїв у постановках Рівненського обласного музично-драматичного театру повоєнного періоду / Г.Д. Борейко // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. – 2010. – Вип. 16. – Том. 1. – С. 83-87.
5. Ветрова М.Л. Українське театральне мистецтво в добу хрущовської «відлиги»: суспільно-політичний аспект (Західна Україна) / Л.М. Ветрова // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2008. – Вип. 14. – С. 243-247.
6. Єсипенко Р.М. До питання про жанрово-стилістичне збагачення українського театру у 60 – 80-х роках ХХ століття / Р.М. Єсипенко // Інформаційно-культурний простір: європейський вибір України: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7-8 грудня 2007 р.). Ч. 1. – К.: ДАККІМ, 2008. – С. 21-24.
7. 200 вистава «Наталки Полтавки» // Радянський Крим. – 1959. – 13 січня.
8. ДААРК. – Ф. Р-4185. – Оп. 1. – Спр. 10. – 74 арк.
9. Там само. – Спр. 54. – 104 арк.
10. Там само. – Ф. Р-3319. – Оп. 1. – Спр. 205. – 10 арк.
11. Там само. – Ф. Р-4185. – Оп. 1. – Спр. 72. – 39 арк.
12. Андрусенко Н. Двойной юбилей / Н. Андрусенко // Крымский комсомолец. – 1974. – 14 декабря.
13. ДААРК. – Ф. Р-4185. – Оп. 1. – Спр. 179. – 56 арк.
14. Державний архів м. Севастополя. – Ф. Р-25. – Оп. 1. – Спр. 187. – 7 арк.
15. ДААРК. – Ф. Р-4185. – Оп. 1. – Спр. 86. – 36 арк.
16. Там само. – Спр. 259. – 59 арк.
17. Там само. – Спр. 240. – 28 арк.